כיתה ז' | תרבות יהודית-ישראלית | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק' | ממלכתי: לפי תוכנית תרבות יהודית-ישראלית לכיתה ז'

"תן לי יבנה וחכמיה": רבן יוחנן בן זכאי

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו קטעים מסיפור רבן יוחנן בן זכאי בגיטין נו ויספרו את עלילתו
- התלמידים יסבירו את הבקשה "תן לי יבנה וחכמיה" ואת משמעותה
- התלמידים ידונו באחריות של מנהיג ברגע של משבר

📜 המקור (תלמוד בבלי, גיטין נו ע"א – נו ע"ב, מתוך ספריא)

גיטין נו ע"א

אַבָּא סִקְרָא – רֵישׁ בְּרִיּוֹנֵי דִּירוּשָׁלַיִם, בַּר אֲחָתֵיהּ דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הֲוָה. שְׁלַח לֵיהּ: תָּא בְּצִינְעָא לְגַבַּאי. אֲתָא. אֲמַר לֵיהּ: עַד אֵימַת עָבְדִיתוּ הָכִי, וְקָטְלִיתוּ לֵיהּ לְעָלְמָא בְּכַפְנָא? אֲמַר לֵיהּ: מַאי אֶיעֱבֵיד, דְּאִי אָמֵינָא לְהוּ מִידֵּי קָטְלוּ לִי! אֲמַר לֵיהּ: חֲזִי לִי תַּקַּנְתָּא לְדִידִי דְּאֶיפּוֹק, אֶפְשָׁר דְּהָוֵי הַצָּלָה פּוּרְתָּא.

תרגום חופשי (שלנו)

אבא סקרא, ראש הבריונים (הקנאים) בירושלים, היה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי. שלח אליו רבן יוחנן: בוא אליי בסתר. בא. אמר לו: עד מתי תעשו כך, ותהרגו את כל העולם ברעב? אמר לו: מה אעשה, שאם אומר להם משהו, יהרגו אותי! אמר לו (רבן יוחנן): מצא לי תקנה (דרך) שאצא, אולי תהיה הצלה קטנה.

גיטין נו ע"ב

אֲמַר לֵיהּ: מֵיזַל אָזֵילְנָא, וְאִינָשׁ אַחֲרִינָא מְשַׁדַּרְנָא; אֶלָּא בָּעֵי מִינַּאי מִידֵּי דְּאֶתֵּן לָךְ. אֲמַר לֵיהּ: תֵּן לִי יַבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ, וְשׁוּשֵׁילְתָּא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאָסְווֹתָא דְּמַסַּיִּין לֵיהּ לְרַבִּי צָדוֹק. קָרֵי עֲלֵיהּ רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא: ״מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל״, אִיבְּעִי לְמֵימַר לֵיהּ: לִשְׁבְּקִינְהוּ הָדָא זִימְנָא.

תרגום חופשי (שלנו)

> אמר לו (אספסיינוס): ללכת אני הולך, ואדם אחר אני שולח; אבל בקש ממני משהו שאתן לך.
>
> אמר לו: תן לי יבנה וחכמיה, ואת שושלת רבן גמליאל, ורופאים שירפאו את רבי צדוק.

הטקסט בארמית הועתק מספריא (William Davidson Edition, Vocalized Aramaic). התרגום לעברית שלנו, חופשי, להוראה.

📖 הסבר למורה

הסיפור מתרחש בזמן המצור הרומי על ירושלים, לפני חורבן בית המקדש השני. לפי התלמוד, החכמים רצו לצאת ולעשות שלום עם הרומאים, אבל "בריונים" (קנאים) שהיו בעיר לא הסכימו, ושרפו את מחסני החיטים והשעורים. התוצאה הייתה רעב.

רבן יוחנן בן זכאי, מגדולי החכמים, ביקש מאחיינו אבא סקרא, ראש הבריונים, דרך לצאת מהעיר. לפי הסיפור, הוא העמיד פנים שמת, ותלמידיו רבי אליעזר ורבי יהושע נשאו אותו אל מחוץ לעיר. כך הגיע אל המפקד הרומי אספסיינוס.

כשאספסיינוס הציע לו לבקש משהו, ביקש רבן יוחנן שלושה דברים: יבנה וחכמיה (מקום ללימוד תורה), את שושלת רבן גמליאל (המשך ההנהגה), ורופאים לרבי צדוק. התלמוד עצמו מביא ביקורת: "משיב חכמים אחור", היה צריך לבקש להשאיר את ירושלים. זו מחלוקת בתוך המקור, וכדאי להציג את שני הצדדים.

לפי פרשנות מקובלת, יבנה הפכה למרכז של חכמים אחרי החורבן, ומשם המשיכה התורה שבעל פה להתפתח. זו קריאה היסטורית-תרבותית של הסיפור, ולא רק "עובדה".

זרמים: ממלכתי: היחידה בנויה לפי תוכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית לכיתה ז' (ערך מוביל: אחריות ומעורבות; "הסיפור היהודי: דמויות מופת"; "התבגרות והתגברות" ובר/בת מצווה). בחמ"ד המקורות האלה נלמדים בדרך כלל בשיעורי תושב"ע וגמרא, ואפשר להשתמש בשיעורים גם שם.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, דף המקור עם התרגום, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שאלה: "אם הייתה לכם בקשה אחת בלבד כדי להציל את מה שהכי חשוב לכם, מה הייתם מבקשים?"
2. **הסיפור (12 דק'):** המורה מספר את רקע הסיפור (המצור, הבריונים, הרעב), וקוראים יחד את שני הקטעים בתרגום, ואחר כך במקור.
3. **ניתוח הבקשה (10 דק'):** מפרקים את הבקשה לשלושה חלקים, ושואלים על כל אחד: מה הוא שומר? (לימוד, הנהגה, חיים)
4. **דיון: מחלוקת (8 דק'):** מציגים את הביקורת "משיב חכמים אחור". הכיתה מתחלקת לשני צדדים ומנמקת.
5. **עבודה אישית (10 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה.

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- מי היה אבא סקרא, ומה ביקש ממנו רבן יוחנן?
- איך יצא רבן יוחנן מהעיר?
- מה שלושת הדברים שביקש?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- למה ביקש רבן יוחנן "יבנה וחכמיה" ולא את ירושלים?
- מה מלמדת הביקורת שהתלמוד מביא על דרך הסיפור?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם רבן יוחנן היה מנהיג אמיץ, או מוותר? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב: "דבר אחד ש'הייתי לוקח/ת ליבנה' שלי (מה שהכי חשוב לי לשמור): ____."

💡 הערות למורה

הסיפור מורכב והתלמידים עשויים להתבלבל בין הדמויות. כדאי לרשום על הלוח: רבן יוחנן, אבא סקרא, רבי אליעזר ורבי יהושע, אספסיינוס.

ההבחנה בין "מה כתוב בסיפור" לבין "מה קרה בהיסטוריה" חשובה. התלמוד מספר סיפור; היסטוריונים בודקים אותו מול מקורות אחרים.

הקטע בארמית; התרגום שלנו חופשי. לתלמידים חזקים אפשר לתת לזהות מילים ארמיות (אמר ליה, תא, בצינעא).

📝 בדף העבודה

תן לי יבנה וחכמיה: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- גיטין נו ע"א (ספריא)
- גיטין נו ע"ב (ספריא)
- תרבות יהודית-ישראלית, תוכנית הלימודים לכיתה ז'

מחוון: תן לי יבנה וחכמיה

1. ב. רעב, והבריונים לא הסכימו לעשות שלום.
2. ראש הבריונים בירושלים ובן אחותו של רבן יוחנן. הוא פחד שאם יאמר לבריונים משהו נגד המלחמה, יהרגו אותו.
3. יבנה וחכמיה (שמירת לימוד התורה); שושלת רבן גמליאל (שמירת ההנהגה); רופאים לרבי צדוק (שמירת חיים).
4. למשל: הוא הבין שירושלים עלולה ליפול, ורצה לשמור על מה שיאפשר לעם להמשיך: התורה והחכמים. (לקבל כל נימוק סביר.)
5. לבקש מאספסיינוס להשאיר את ירושלים (ולא להחריב אותה).
6. בעד: בקשה צנועה שהיה סיכוי שתתקבל, ושמרה על התורה ועל ההנהגה. נגד: אולי אפשר היה להציל את ירושלים והמקדש. לקבל טיעונים מנומקים.
7. למשל: מנהיג צריך לראות קדימה, לבחור מה הכי חשוב לשמור, ולקחת סיכון אישי. לקבל כל תשובה מנומקת.